

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Osztályozás

325. 86

Szerző: *Bevilaqua Béla*

Cím: *Bolyongás a magyar Ugaron
Ódon Magyar Baedeker*

Forrás: *Nemzeti Ujság*

3m

(Hely)

1927. 3. 20.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Hely

Idő

Személy

"17"

Bolyongás a magyar Ugaron

Ódon Magyar Baedeker

Irtá: **Bevilaqua Béla dr.**

(Kísérőképek a műmellékleten.)

IV. Budai utazás

a régi postakocsi nyomán

Ezen negyedik utazásunk alkalmával szekerünk rudját a boldog (vagy talán csak általunk annak hitt) jó nagyatyai idők postakocsijának nyomába fordítottuk. E nyomokat régesrégén elfújta az idők szele, ámde itt-ott, mi a budai Mult tarlóján böngésző utasok, mégis csak találtunk egynemely csapást, utmutató gölpöt, elhullajtott patkót, valamely régi budai dámának a delizsanc coupéja ablakából kiejtett himzett zsebbéli keszkenőjét, (még érzik rajta a levendulával illatosított kölni Viz. Vajh' melyikönk nagyatyjának integethetett vele?) iszákját hátam viselő, magastetejű, szemellenzós sipkát hordó vándor mesterlegény firkalását valamely vén ház falán.

Értékes adatokat adott a kisdéd, XVIII. századi, kódiót majszólo kőmedve a Csalogány- és Medve-utca sarkán is, nemkülönben a Margit-körtü mozi mellett volt kapus bástyatoronyhoz szögellő öles falmaradvány alatti pinceboltban rejtezkedő fületlen cserépkorsóban tanyázó müzülmán Dsin, vagyis az ottthon manója, koboltja, azután a római Helyi Nemtó, vagyis *Genius Loci*; ez a szentendrei országúton lakik, télen egy földalatti szarkofágban, nyáron a vízvezeték, vagyis aqueductus egyik rompilléréje szelős tetején nyaral. Végül Marcellus Serratus, vagyis *Fürésztes Marcell* római polgárjogot nyert, volt barbár szentendrei

(egykor ulerisai) esászári postamester is, ki egy ottani barok kuria udvarán tanyázik saját sárköve alatt, kezében a római postamester korbácsával.

Nosza fel, nyájas Olvasó, jöszte velünk eme postakocsi nyomán. Ódon postakocsink egy könnyű turautó. A bakon Festetics Pál gróf ül, utasunk Tekintetes és Vitézljő Aggházy Camillus Viceöbester uram, a régi magyar dolgok szenvedelmes kutatója és kedvelője, a Hadi Ritkaságok Tárházának érdemes Dirigálója, nemkülönben *Dér Gyula*, a *Nemzeti Ujság* ábrázolatjainak egybeszerkesztő íródeákja, nyakában a fényel író ördögös masinériával. *Fuhrleiterje*, vagyis fullajtárja, azaz kalauza a jelen sorok írója.

A Postillon már megfújta kürtjét. Hallod-e a körbe tekerülő, hosszú Mundstükliis, vagyis fuvókás, széles töleszerű postás-kürt. Posthorn, Corno della posta, cornette á poste búgó timbre-jü, a természetes skála egész hangközéből alkotott jellegzetes XVIII. századi kedves zenei frázisát, melyre még jó atyvád (atyjától tanulta bizton) apró gyerekkorodban térdén lovagoltatott, dudolván:

*Trará, a posta jó,
Trará, mit hozhat 5?
Erdőkön és mezőkön át
Hallani a kürt vig szavát!*

Eme kulturhástóriával elegyes apró mismásság vezessen bennünket a régi országúton, melyen egyképpen robogott a római postakocsi, a török posta csahusa

(csahus, arabasah csahus, ebből lett a magyar csahos), a esászári posta postillonja, a magyar kengyelfutó, s a mai autó, melynek szürénája máris berregve kürtöl, tehát: *Start!*

A postakocsi

Igen derék jármű. Szép sárgára van pingálva, teteje azonban feketére, valamint ajtajának alja is. Tengelyén, nagy, felfelé kunkorodó acélrugókra hatalmas acélesattos ökörbórszijakon a coupé, vagyis a „rekeszték” hintázik, ezért a neve „hintőszekér”, mely nem tévesztendő össze a „löcsös szekér”-rel. Ez mem hintázik, ellenben pogányul ráz, hacsak az utas a szekér farába rakott, zsályától és kakukkfütől illatos sarjufűszénába nem ül, utazóbundáját, az angol plaid ösét ráterítvén. Előbbi a esászári *postafourgon*, franciául *diligence*, régiessen *delizsantz*, ami „szorgalmatos”, szorgos, siető, vagyis gyorshintót, a gyorsvontat ösét jelent. Utóbbi a „gyorsparaszt” szekere, németül *Eilwagen*, magyarul *gyorskocsi*, mely a mai Gyorskocsi-utca nevét adta. A gyorsparaszt aféle egyéni vállalkozó volt. Saját lovaival, lóváltás nélkül, hajtott, a delizsantz lovait azonban minden posta-állomásnál váltották. Innen származik a „váltott lovon nyargalás” régi szölamá. (A mai Gyorskocsi-utca neve a XVIII. század előtt *Sánc-utca* volt a Duma melletti Viziváros földszáncáról hivatala így.) A coupében hat ülőhely volt, magas ajtajához felcsatolható vashágcsó vezetett. Ajtaján a esászári Sas, ennek bögyén a postakürt vala arannyal felpingálva. Ez még ma is a posta jelvénye. Szerepéről mindjárt szölamk.

A coupé farán, elején s a bakon újra három: összesen tehát tizenöt ülés volt a kocsin, ebből egy a kocsisé volt a bakon, egy a *Fuhrleiter*-é, vagyis a *fullajtáré*, aki a kalauzi tisztét látta el a hátsó ülésen, mely alatt vasalt faláda vitte a levél- és pénzküldeményeket lakattal zárható börszakokban. A láda alá viszont

nagy ponyvaba egy szűksegporcio szena, egy zsák zab, egy első kicsi s egy hátsó nagy kerék volt odakötözve. Egy kis bőritatóveder is himbálódzott a tengelyen, valamint egy börszak patkoló s egyéb szerszámokkal, végül a kocsi alatt egy tartalékruud is. A kocsis neve egyébként *postillon* volt, nevét *Lenau* bájos verse: „A postillon” örökitette meg.

A kocsi előtt vágatott a *fouriére*, magyarosan *furir*, avagy németül *Fuhrmann*, hajtóember, magyarosan *furmányos*. Ez lovaslegény volt, háta mögött széles és igen bőre csatolt szij kapcsán, a *carabine-n*, vagyis *karabineren* kurta, széles csövű puska lógott. A szij, vagyis szalag (bandeliére, azaz magyarosan pantalléros szij, vagyis pantallér) azért volt bőrere kapcsolva, hogy a furmányos rögtön célozhasson, ha utoaálkót találna. De sőt két pár jó pistolette-je is volt övébe dugva (magyarul pisztoly), valamint rövid, görbe kardja is e katonai fegyelem alatt álló, jóképű legénynek, ki rendszeren kiszolgált huszár, *káprál* (caporal, caporale, Corporal, később magyarul *káplár*) volt. Kurtanyelű ostora is volt, nemcsak saját lova hajszolására, hanem útbam álló, szabálytalanul hajtó s kitérni nem akaró szekerek megfigyelmezésére. A hivatalos postakocsis és a paraszti szekeres közötti viszony anno 1727 is olyan volt, mint ma soffőz, kocsis és villamosvezető között. Főleg, egymás „előzésében”, semmi kincsért való ki nem térésben, egymás bosszátására, való utközépeni hajtásban, végül egymás felemoági öselnek s oldalági rakonainak erkölcsrendészetileg ülös emlegetésében fejeződött ki. A jó idők patriararchálizmusa, mindezen országúti surlódási felületek lesimitására bivalybórszijból, hasított ostort és teljehatalmat adott a furmányos kezébe, ki is a kocsi előtt nyargalván s kürtjével jóelőre figyelmeztetvén a fordulók előtt minden országúti lényt, szükség esetén kegyetlenül megcsapkodta azt a korbácsal. „Kitünő szokás, derék szokás, boldog idők!” — mondta később kiunt az

volt. A török ezeken kervan szerajti, vagyis beszálló hont létesített. Ezek helyen, illetve házában császári postalóváltóhelyek, majd a lovasposta eltűntével esárdák lettek. Nos: az összes lakott helyek Budától Mohácsig ilyen postaegységekben fekszenek egy-két-három-négy postányira. Ahol nincs város (régii római erőd), ott ma utszéli esárda (divertienlum), vagy nagyobb fogadó (diversio) áll. 1800 körüli térképek pontosan jelzik még ezeket. A mohácsi országút esárdái (Csillagesárda, Nekeresdesárda, Furkopusztai esárda) mind ilyenek. Sőt ilyen a Szentendren levő mai Péchy kuria is (melyről mult vasárnap emlékeztünk meg), alapfalai légióbélyeges, római téglákból épültek, udvaráról került ki *Marcellus Serratus* római polgár életében faragtatott sírköve, melyen a postamester, korbácsával kezében, látható.

Képeimken ily utmenti dolgokat mutatunk be.

1. A Gyorskocsi-utcai „Postaház“ udvara. Jellegzetes, teljesen éven megőrzött XVIII. századi udvar, sötét, titokzatos boltívekkel, fiülkékkel és furesa lépcsőházakkal. Fő-utcai részéhez az ismert bájos barok ház csatlakozik a Vásárosarnok mellett. Ez a régimódi átjáróház, vagyis *Durchhaus*, három udvarával a régi Buda egyik legtipikusabb emléke.

2. A „vastuskó“, vagyis a „Stock im Eisen“. Tóth Béla írta meg finom művelődéstörténeti bijou-ját emé ősrégi emlékről, mely tulajdonképpen vashadógha foglalt fatörzs, ormóttán szögekkel és egy szőbe szerelt hátfontos ágrugolyóval kiverve. Ezeket vándorlakatoslegények verték bele ősi, indogermán eredetű babonából, mintegy a rongó szerenésflenség démonait leszögezendő. Őreg budaiak szerint ez volt a vándorlakatoslegények (arme Reisender) szállása, a *Herberg*.

3. A budai kömüveslegények Herbergjének háza a Csalogány- és Kapás-utcák sarkán. Tizenöt éve még látható volt háromszöges, szögmerős: *Winklimászós*, körzős jelvénye, ezt ma a Székesfővárosi Múzeum őrzi. Ma kedves, régimódi budai kis koresma. A hozzáfűződő ifjui emlékeket a szívbéli múzeum őrzi. Sok víz lefolyt azóta a Dunán, mióta itt utoljára Sauvignont inni szombat esti szokás vala...

4. Barok-kapu a Medve-utcában. A

mellette levő ház a hetvenes években még „Vendégfogadó az Arany Fácánhoz“, tizenöt éve már csak koresma a „Fácánhoz“, egykor kolostor. Ma az ebédlője tüneterem, udvarán a jogfolytonosság kifejezésül nem „leveles szin“, hanem autógarage található.

5. A római út — ma szentendrei országút — mellett vezetett óbudai római vízvezeték egyik rompillérje.

6—7. A török alsóváros városfalai, a „*Tujgun pasa kapuja*“ közelében. E kapu nevét az 1553—1559 között kétszer passzát viselt mozlim férfiutól kapta. A falba ma öles koresmaajtó van vágva. A felette levő padlásablakok gátuska, avagy szakállaságyu zarbuzánlórései. Tujgun = Sólyomfi.

8—9. A furesa, kerek, ugynevezett copf-stilü ház a II. József császár idejében épült selyemgombolyító (Filatorium) épülete. Ez adta a közeli Filatori gát nevét.

10—11. Az óbudai dohánygvár udvarán levő XVIII. századi gróf Zichy-kastély fájdalmasan elpusztult nemes barok-homlokzata. A XVIII. század elején az Óbudától Visegrádig terjedő óriási korona-uradalom a családé volt rövid ideig. A kastély sokáig katonai ruharaktár volt még 1848-ban is.

Marcellus Serratus római postamester antik tartásham markolja kőstorát borostyánfutotta sírköven. A Péchy-kuria udvarára jó magyarképi levélherdő lép be, sapkáján a postillon ősi kürtje. A szél mintha a régi postásdal foszlányait hozná, a szende Hölgyről, kit a kocsi elvitt s nem hoz vissza soha...

„A kürt harsan: Trará!
Ostor pattan red,
Patkó dobog, kerék forog
S a batár elrohog.
A Hölgy még visszanez,
Még bucsut int a kéz.
Szélben lobog a szőke fürt.
De elhalón zeng már a kürt:
Trara, tra, trallala!
Nem jó vissza scha...“

A sziréna ércesen gögicsélve hív
Gü-gü! Gü-gü! Start!